Того ранку Шерлок Холмс був у меланхолійному, задумливому настрої. Щиро кажучи, його жвавій, діяльній натурі були притаманні такі разючі зміни.

— Ви бачили його? — спитав він.

— Ви маєте на увазі того дідка, що тільки-но вийшов від вас?

— Так, його.

— Авжеж, я зустрівся з ним біля дверей.

— Що ви думаєте про нього?

— Жалюгідна, нікчемна особа.

— Отож-бо й воно, Ватсоне. Жалюгідна й нікчемна. Але хіба все наше життя не жалюгідне й нікчемне? Хіба доля людини — не доля всього людства в мініатюрі? Ми до чогось прагнемо. За щось хапаємося. Але що врешті-решт зостається у наших руках? Тінь. Або гірше, ніж тінь, — страждання.

— Це один з ваших клієнтів?

— Можна назвати його й так. Його прислали до мене зі Скотленд-Ярду. Так само, як лікарі посилають, бува, невиліковних хворих до знахаря. Міркують вони так: "Самі ми більш нічого зробити не можемо, тож хворому однаково гірше не буде".

— Що ж із ним сталося?

Холмс узяв зі стола засмальцьовану візитну картку.

— Джозія Емберлі. В минулому, за його словами, — молодший партнер фірми "Брікфол і Емберлі", що виробляє малярське знаряддя. Ви могли бачити ці імена на коробках із фарбами. Він надбав невеликий капітал, покинув роботу у шістдесят один рік, купив у Люїшемі будинок і оселився там, щоб нарешті відпочити після довгих років невтомної праці. Кожен може сказати, що його майбутнє цілком забезпечене.

— Так, певна річ.

Холмс продивився свої нотатки на зовнішньому боці конверта.

— Пішов на спочинок 1896 року, Ватсоне. На початку 1897 року одружився з жінкою, на двадцять років молодшою за нього, — причому жінкою досить гарною, якщо фотографія правдива. Багатство, дружина, дозвілля — чого ще треба для спокійного щасливого життя? Але не минуло й двох років, як він перетворився на зламану й нещасну істоту, найжалюгідніше створіння під сонцем, у чому ви й самі могли переконатися.

— Але що з ним сталося?

— Давня історія, Ватсоне. Зрадливий друг і легковажна дружина. У цього Емберлі в житті було лише одне захоплення — шахи. Недалеко від нього в Люїшемі мешкає молодий лікар, такий же завзятий шахіст. Я занотував собі його ім’я: доктор Рей Ернест. Цей Ернест частенько бував у нього вдома, і природно, що між ним та місіс Емберлі зав’язалися досить близькі стосунки, — адже ви погодитеся, що наш нещасливий клієнт не може похвалитися привабливою зовнішністю, хоч би які були його душевні чесноти. Минулого тижня ця парочка втекла невідомо куди. До того ж невірна дружина прихопила з собою скриньку старого, де зберігалася добряча сума його заощаджень. Чи можна відшукати її? Чи можна повернути гроші? На перший погляд ця проблема дуже банальна, але для Джозії Емберлі вона має неабияку вагу.

— І що ж ви збираєтеся робити?

— Передусім, мій любий Ватсоне, нам треба вирішити, що робитимете ви. Адже ви знаєте, що я нині цілком заклопотаний тією справою з двома коптськими патріархами й саме сьогодні чекаю на її завершення. Я справді не можу знайти час, щоб поїхати до Люїшема, але докази, зібрані по свіжих слідах, мають особливу цінність. Старий Емберлі умовляв мене приїхати, як тільки міг, але я йому пояснив, чому не можу це зробити. То замість мене він готовий прийняти в себе вас.

— Тоді я до ваших послуг, — відповів я. — Правду кажучи, не думаю, що стану вам у великій пригоді, але радий буду зробити для вас усе, що тільки зможу.

Отак і сталося, що одного літнього дня я вирушив до Люїшема, навіть не підозрюючи, що менше ніж за тиждень про справу, яку їхав розслідувати, жваво заговорить уся Англія.

Був уже пізній вечір, коли я повернувся на Бейкер-стрит, щоб відзвітувати про свою подорож. Холмс спочивав у глибокому кріслі; з його люльки повільно вилися кільця їдкого тютюнового диму, очі були заплющені, — здавалося, що він дрімає, але варто було мені затнутися чи збитися в своїй розповіді, як його заплющені повіки зводились і двоє сірих очей, блискучих і гострих, пронизували мене своїм допитливим поглядом.

— Садиба містера Джозії Емберлі зветься "Затишок", — пояснював я. — Гадаю, вона зацікавила б вас, Холмсе. Цей будинок схожий на збіднілого аристократа, що змушений ховатися в юрмі простолюду. Вам відомі такі місця: одноманітні цегляні будинки, похмурі містечкові вулиці — і раптом посеред них такий собі острівець старовинної культури й затишку, цей давній будинок за високим, потрісканим від сонця муром, порослим лишайником та мохом, муром, що...

— Облиште поезію, Ватсоне, — суворо мовив Холмс. — Мені все зрозуміло: високий цегляний мур.

— Саме так. Я й не здогадався б, що це "Затишок", але, на щастя, запитав якогось роззяву, що курив поруч на вулиці. Я добре його запам’ятав. Цей чорнявий довгань із пишними вусами, схожий на вояка, у відповідь кивнув головою в бік одного з будинків і чомусь зміряв мене уважним, допитливим поглядом; це пригадалося мені трохи пізніше.

Тільки-но я ввійшов у ворота, як побачив містера Емберлі, що поспішав алеєю до мене. Ще вранці я помітив у ньому щось незвичайне, хоча й бачив його лише мигцем; але тепер, при денному світлі, його зовнішні риси здалися мені ще дивовижнішими...

— Я, звичайно, й сам це помітив, але мені цікаво, якими були ваші враження від нього, — зауважив Холмс.

— Він справляє враження людини, яку тягар турбот зігнув аж до землі. Спина його згорбилася, мов під важкою ношею. Але він не такий немічний, як здається спершу; плечі й груди в нього, як у велетня, хоча цю міцну статуру підтримує пара висохлих ніг.

— Лівий черевик у нього зморщений, а правий цілком новий.

— Я цього не помітив...

— Звичайно, ні. Але я помітив, що в нього штучна нога. Далі, будь ласка.

— Пасма сивого волосся вилися, мов змії, з-під старого бриля. Мене вразив розлючений, несамовитий вираз обличчя, поораного зморшками.

— Дуже добре, Ватсоне. Що він казав вам?

— Він із запалом почав розповідати мені історію своїх нещасть. Ми разом ішли алеєю, і я, звичайно, уважно придивлявся довкола. Я ніколи не бачив такого занедбаного місця. В садку не прибрано, здається, що дерева ростуть тут за велінням природи, а не садівничого мистецтва. Як порядна жінка могла таке терпіти, не розумію. Будинок так само вкрай занедбаний, і бідолаха, напевно, сам це відчуває й намагається якось цьому зарадити, бо в руках у нього був великий квач, а посеред кімнати стояла велика бляшанка з зеленою фарбою. Він саме фарбував двері й вікна.

Містер Емберлі завів мене до своєї кімнати з облупленими стінами, й почалася тривала розмова. Звичайно ж, він був засмучений, що не приїхали ви самі. "Я й не дуже сподівався, — казав він, — особливо після того, як зазнав таких збитків, — що моя скромна особа зможе привернути увагу такої уславленої людини, як містер Шерлок Холмс".

Я запевнив його, що гроші тут ні до чого. "Так, — мовив він, — для нього головне — любов до мистецтва, але в моїй історії він міг би знайти дещо цікаве для себе. Взяти хоча б людську натуру, докторе Ватсоне, — яка чорна невдячність! Хіба я колись відмовив їй у чому-небудь? Хіба є ще в світі жінка, яку б так пестили? А цей молодик... та він був мені за рідного сина! Він почувався тут як удома. А тепер погляньте, як вони повелися зі мною! О, докторе Ватсоне, який жахливий, жахливий цей світ!"

Отаку пісеньку він наспівував мені десь із годину, а може, й довше. Виявляється, він не мав жодного уявлення про ту інтрижку. Жили вони з дружиною самотньо, лише служниця приходила до них щоранку й залишалася до шостої години. Того пам’ятного вечора старий Емберлі вирішив потішити свою дружину й замовив два квитки до театру "Геймаркет" на балкон. Але в останню мить дружина поскаржилася, що їй болить голова, й відмовилася їхати. Він поїхав сам. Нема ніякого сумніву, що все це правда, бо він показав мені квиток, куплений для дружини.

— Цікаво, вельми цікаво, — мовив Холмс, що слухав, здавалося, дедалі уважніше. — Кажіть далі, Ватсоне. Ваша відповідь мене просто захопила. Ви бачили той квиток на власні очі? Чи не запам’ятали випадково номер місця?

— Уявіть собі, що так, — відповів я з гордістю. — Це був той самий номер, яким я користувався колись у шкільній роздягальні: тридцять перше місце. Через те він мені й запам’ятався.

— Чудово, Ватсоне! Отже, у нього самого було тридцяте або тридцять друге місце?

— Так, безперечно, — трохи задумано підтвердив я. — У ряді "Б".

— Чудово. Що іще він вам сказав?

— Нічого. Тільки показав свою "комору", як він її називає. Комора — як у банку: з залізними дверима, залізною шторою на вікні, проти всякого грабіжника, як він запевняє. Але його дружина мала підроблений ключ, і вони разом з коханцем винесли звідти близько сімох тисяч фунтів у банкнотах та цінних паперах.

— У цінних паперах? Але як вони зможуть обернути їх на гроші?

— Він казав, що передав до поліції опис цих паперів і сподівається, що продати їх викрадачам не вдасться. Того дня він повернувся з театру близько півночі й побачив, що "комора" пограбована, двері й вікна відчинені, втікачів нема й сліду. Вони не залишили ні листа, ні будь-якої записки, і відтоді про них немає жодної звістки. Він одразу ж повідомив поліцію.

Кілька хвилин Холмс міркував:

— То ви кажете, він щось тоді фарбував. А що саме, не знаєте?

— Він саме фарбував коридор. А двері й вікна в кімнаті, про яку я розповідав, були вже пофарбовані.

— Чи не здається вам, що для людини в такому становищі така поведінка принаймні дивна?

— "Треба до чогось узятися, щоб душа не нудилася", — це його власне пояснення. Звичайно, такий спосіб заспокоєння досить дивний, але така вже в нього дивакувата натура. На моїх очах він порвав фотографію своєї дружини, — порвав люто, нестямно, вигукнувши: "Не хочу навіть бачити її кляте обличчя!"

— І більш нічого, Ватсоне?

— Ні, є ще одна річ, яка вразила мене найбільше. Додому я повертався зі станції Блекхіс, і тільки-но мій потяг рушив, побачив, що вже на ходу до сусіднього вагона вскочив якийсь чоловік. Ви знаєте, Холмсе, що в мене добра пам’ять на обличчя. Це безперечно був той самий чорнявий довгань, до якого я звернувся на вулиці. На Лондонському мості я побачив його ще раз, а потім загубив у натовпі. Але я певен, що він за мною стежив.

— Безперечно, безперечно! — погодився Холмс. — Чорнявий довгань із пишними вусами, в димчастих окулярах?

— Та ви просто чарівник, Холмсе. Я вам цього не казав, але він справді був у димчастих окулярах!

— Із масонською шпилькою в краватці?

— Холмсе!

— Усе дуже просто, любий Ватсоне. Але перейдемо краще до суті справи. Мушу визнати, що ця історія, яка спершу здавалася не вартою

уваги, буквально з кожною хвилиною набуває зовсім інших обрисів. Щоправда, під час подорожі ви не помітили найголовнішого, але навіть те, що впало вам в око, наводить на серйозні роздуми.

— Чого ж я не помітив?

— Не ображайтеся, любий друже. Ви знаєте, що я — людина цілком безстороння. Зі своїм завданням ви впоралися якнайкраще. Багато хто й цього не зумів би. Але деяких суттєвих дрібниць ви справді не помітили. Що думають сусіди про цього Емберлі та його дружину? Хіба це не має значення? А доктор Ернест, — невже він і справді такий легковажний бабій? З вашими природними даними, Ватсоне, будь-яка жінка може стати вашим помічником і спільником. Що про це думає поштова служниця чи дружина зеленяра? Уявляю собі таку картину: ви нашіптуєте ніжні слівця молоденькій служниці з "Блакитного якоря" й дістаєте за це потрібні відомості. І все пропало марно!

— Це ще не пізно зробити.

— Ба ні, ви вже запізнилися. З допомогою телефону та Скотленд-Ярду я маю звичку дізнаватися про найпотрібніше, не залишаючи цієї кімнати. До речі, відомості, які я зібрав, підтверджують слова старого. У містечку він має славу скнари, для дружини був вимогливим і суворим чоловіком. Те, що в "коморі" він тримав велику суму грошей, — чистісінька правда. Так само, як і те, що доктор Ернест, чоловік нежонатий, грав з Емберлі в шахи, а з дружиною його, напевно, крутив фіґлі-міґлі. Все це ясно як Божий день, і до цього нічого додати, але все ж таки, все ж таки!..

— То в чому ж тут заковика?

— Можливо, в моїй уяві. Нехай вона там і залишається, Ватсоне. А ми з вами врятуємось від сірих буднів цього світу за дверцятами музики.

Сьогодні в Альберт-Холлі[65] співає Каріна[66], і ми ще встигнемо переодягтися, пообідати, а тоді віддамося насолоді...

Другого дня я прокинувся рано, але крихти від грінок та шкаралупа від двох яєць на столі свідчили про те, що мій друг підхопився ще раніше. Тут-таки на столі я знайшов папірець, на якому було надряпано:

"Любий Ватсоне!

Є ще кілька моментів щодо містера Джозії Емберлі, які я хотів би з’ясувати. Коли я про них дізнаюся, ми зможемо спокійно закінчити цю справу або ж ні. Прошу вас бути поруч зі мною близько третьої години, бо цілком можливо, що ви станете мені в пригоді.

Ш.Х."

Цілий день я не бачив Холмса, але в зазначений час він повернувся замислений, стривожений і заклопотаний. У такі хвилини найрозумніше було не зачіпати його.

— Емберлі ще не приходив?

— Ні.

— Я на нього чекаю.

Він не помилився: старий швидко з’явився в кімнаті. Похмуре обличчя його відбивало подив та тривогу.

— Я одержав телеграму, містере Холмсе, і ніяк не второпаю, що тут до чого.

І він простяг Холмсові телеграму. Той прочитав її вголос:

"Негайно приїздіть. Маю відомості щодо вашої зниклої дружини.

Елман. Садиба пастора".

— Надіслано о чотирнадцятій десять із Літл-Перлінґтона, — мовив Холмс. — Літл-Перлінґтон, якщо не помиляюся, — це село в Есексі, неподалік від Фринтона. Звичайно, треба негайно їхати. Пише поважна особа, — як-не-як пастор... Де мій довідник Крокфорда?[67] Ага, ось: "Дж.К.Елман, магістр мистецтв, об’єднана парафія Мосмур — Літл-Перлінґтон". Подивіться, коли відходить потяг, Ватсоне.

— О сімнадцятій двадцять з Ліверпуль-стрит.

— Чудово. Вам не завадило б поїхати з ним, Ватсоне. Йому може знадобитися допомога або порада. В усій цій історії настає вирішальний момент.

Але наш клієнт не виявляв ані найменшого бажання кудись їхати.

— Це цілковита нісенітниця, містере Холмсе! — сказав він. — Що цей пастор може знати про те, що в мене скоїлося? Марна трата часу й грошей!

— Він не телеграфував би, якби чогось не знав. Негайно повідомте його, що приїдете.

— Та ні, я таки не поїду.

Холмс подивився на нього якомога суворіше:

— Ви справите якнайгірше враження і на поліцію, і на мене, містере Емберлі, якщо знехтуєте можливістю, що сама йде до ваших рук. Нам може здатися, що ви не зацікавлені в успіхові розшуку.

Це припущення, очевидно, злякало клієнта.

— Та ні, якщо ви так вважаєте, то я поїду! — сказав він. — Щиро кажучи, мені мало віриться, що цей пастор щось знає, але якщо ви гадаєте...

— Так, гадаю, — з притиском мовив Холмс, і ми вирушили в дорогу.

Перед тим Холмс покликав мене до себе й дав короткі настанови, з яких я зрозумів, що він надає величезної ваги цій подорожі.

— У будь-якому разі простежте за тим, що він справді поїхав, — мовив він. — Якщо він раптом спробує кудись зникнути або повернутися з півдороги, знайдіть найближчий телеграф і передайте мені лише одне слово: "Втік". Я накажу, щоб мене повідомили про це, хоч би де я був.

Добратися до Літл-Перлінґтона нелегко: туди веде бічна вітка залізниці. Спогади про цю подорож у мене залишилися досить-таки неприємні: погода була спекотна, потяг ішов повільно, а мій супутник був похмурий, мовчазний і лише вряди-годи щось ущипливо зауважував про наш задум. Коли ми нарешті прибули на невелику станцію, довелося їхати ще дві милі, перш ніж ми опинилися біля садиби пастора, де нас прийняв у своєму кабінеті високий, статечний і дещо бундючний панотець. Наша телеграма лежала перед ним.

— Чим можу стати вам у пригоді, джентльмени? — спитав він.

— Ми приїхали, — пояснив я, — отримавши вашу телеграму.

— Мою телеграму? Я не посилав ніякої телеграми.

— Я маю на увазі телеграму, яку ви надіслали на ім’я містера Джозії Емберлі щодо його зниклої дружини.

— Якщо це жарт, сер, то вельми недотепний, — роздратовано мовив пастор. — Я ніколи не чув про джентльмена, якого ви назвали, й нікому не посилав телеграми.

Ми з Емберлі здивовано перезирнулися.

— Можливо, сталася помилка, — сказав я, — можливо, тут є дві парафії? Ось телеграма, підписана "Елман", адреса — "Садиба пастора".

— Тут лише одна парафія, сер, і лише один пастор. Ця телеграма — ганебна фальшивка, походженням якої, безперечно, зацікавиться поліція. А тим часом не бачу підстави продовжувати нашу розмову.

Так ми з містером Емберлі опинилися на узбіччі дороги в найглухішому селі на всю Англію. Ми пішли до телеграфної контори, але її було вже зачинено. На щастя, в маленькому залізничному готелі був телефон, і я зателефонував до Холмса.

— Просто дивно! — почулося в слухавці. — Неймовірно! Боюся, любий Ватсоне, що сьогодні ввечері потягів уже не буде. Попри своє бажання я прирік вас на ночівлю в сільському заїзді. Але зрештою, Ватсоне, ви хоча б побудете на природі. Природа і Джозія Емберлі — насолоджуйтесь на здоров’я спілкуванням з ними. — Перш ніж нас роз’єднали, я почув у слухавці його звичний сухий сміх.

Я швидко переконався в тому, що мій супутник недаремно має славу скнари. Він скаржився на дорожні витрати, наполягав, щоб ми їхали в третьому класі, а тепер уголос обурювався тим, що доведеться платити ще й за готель. Наступного ранку, коли ми нарешті прибули до Лондона, важко було сказати, хто з нас був у гіршому настрої.

— Нам варто по дорозі зайти на Бейкер-стрит, — мовив я. — Містер Холмс, можливо, дасть нам якісь нові настанови.

— Якщо від них буде стільки ж користі, як від попередніх, то вони нічого не варті, — злісно відповів Емберлі, однак усе-таки пішов зі мною.

Я вже попередив Холмса телеграмою про наше прибуття, але він залишив мені короткий лист, що їде до Люїшема й чекатиме нас там. Це було для мене несподіванкою, але ще більшою несподіванкою було те, що у вітальні нашого клієнта ми застали його не самого. Поряд із ним сидів суворий чорнявий чоловік у димчастих окулярах та з масонською шпилькою в краватці.

— Мій друг містер Баркер, — відрекомендував його Холмс. — Він теж зацікавився вашою справою, містере Джозіє Емберлі, хоч і працював незалежно від мене. Але обидва ми хочемо запитати вас про одну річ.

Містер Емберлі важко сів на стілець. Він відчув небезпеку. Я побачив, як у нього забігали очі й пересмикнулось обличчя.

— Про що саме, містере Холмсе?

— Нас цікавить лише одне: що ви зробили з трупами?

Хрипко скрикнувши, чоловік скочив на ноги й замахав у повітрі руками. Рот у нього був розтулений, і він нагадував якогось страхітливого птаха-хижака. За мить перед нами постав справжній Джозія Емберлі — чудовисько з такою ж потворною душею, як і його тіло. Він упав на стілець і підніс долоню до вуст, немовби тамуючи кашель. Холмс стрибнув, як тигр, вчепився йому в горлянку й силоміць пригнув голову додолу. З розімкнутих уст Емберлі випала біла пігулка.

— Не вкорочуйте собі віку, Джозіє Емберлі. Всякі справи треба робити чесно й до ладу. Що ви скажете, Баркере?

— Я залишив кеб біля воріт, — мовив наш мовчазний спільник.

— До дільниці лише кількасот ярдів. Їдьмо вдвох. Ви можете зостатися тут, Ватсоне. Я повернуся через півгодини.

У міцному тілі старого фарбаря таїлася лев’яча сила, але в руках двох таких досвідчених конвоїрів він виявився безпорадним. Хоч як він викручувався, виривався, його все-таки затягли до кеба, і я залишився сам вартувати цей лиховісний будинок. Не минуло й півгодини, як Холмс повернувся в товаристві молодого хвацького поліційного інспектора.

— Я залишив Баркера, щоб він закінчив усі формальності, — сказав він. — Адже ви ще не мали приємності бачити Баркера, Ватсоне. Це мій запеклий суперник з того боку Темзи. Коли ви згадали про чорнявого довганя, мені неважко було домалювати картину. На його рахунку кілька відомих справ, чи не так, інспекторе?

— Так, він вряди-годи траплявся нам на дорозі, — стримано відповів інспектор.

— Методи його, безперечно, бувають недозволеними, як і деякі з моїх власних. Проте недозволене, як ви знаєте, іноді буває й корисним. Вам, наприклад, із вашим неодмінним попередженням: "Усе, що ви скажете, може бути використано проти вас", нізащо не вдалося б вирвати зізнання в цього негідника.

— Може, й так. Але ми все одно домагаємося свого, містере Холмсе. Невже ви гадаєте, що ми не мали власної думки про цю справу й не спіймали б злочинця? Вибачайте, але хіба ми можемо не сердитись на вас, коли ви з вашими методами, які нам не підходять, виривaєтесь наперед і присвоюєте собі всю славу!

— Цього разу такого не станеться, Мак-Кінноне. Запевняю вас, що з цієї миті я триматимусь тільки осторонь. А щодо Баркера, то він робив лише те, що я йому наказав.

Інспектор помітно повеселішав:

— Це дуже шляхетно з вашого боку, містере Холмсе. Осуд чи похвала для вас не мають ніякої ваги, але ми — зовсім інша річ, коли нас починають розпитувати газетярі...

— Звичайно. Та оскільки розпитувати вас будуть усе одно, то вам не завадило б мати відповіді напоготові. Що ви скажете, наприклад, коли якийсь дотепний і спритний репортер запитає, які саме докази викликали у вас підозру і врешті дали змогу встановити істину?

Інспекторове обличчя прибрало задумливого вигляду:

— Незаперечних фактів у нас поки що немає, містере Холмсе. Ви кажете, що заарештований намагався при трьох свідках вчинити самогубство й тим самим визнав себе винним у вбивстві дружини та її коханця. Які ще факти ви маєте в своєму розпорядженні?

— Чи наказали ви зробити обшук?

— Так, сюди вже виїхало троє полісменів.

— Тоді ви незабаром одержите найпромовистіший з усіх доказів. Трупи мають бути десь недалеко. Обшукайте льохи та садок. На перевірку підозрілих місць часу знадобиться небагато. Водогінні труби в будинку новіші за сам будинок. Десь тут має бути покинутий колодязь. Пошукайте свого щастя там.

— Але як ви про все це довідались і як він це скоїв?

— Спершу я розповім вам, як він це скоїв, а тоді вже дам решту пояснень, яких чекаєте не лише ви, а й мій терплячий друг, що надав мені неоціненну допомогу. Передусім я хотів би змалювати натуру цієї людини. Це незвичайний тип — такий незвичайний, що на нього, гадаю я,

чекає не шибениця, а психіатрична лікарня в Бродмурі[68]. Він наділений такими рисами, які більш притаманні середньовічному італійцеві, ніж нинішньому британцеві. Цей жалюгідний скнара так замучив дружину своєю скупістю, що вона стала легкою здобиччю для будь-якого шукача пригод, який не забарився з’явитися на сцені в особі цього лікаря-шахіста. Емберлі чудово грав у шахи — це, Ватсоне, прикмета хитромудрої вдачі. Як і всі скнари, він був ревнивцем, і його ревнощі врешті переросли в божевілля. Чи були на те підстави, чи ні, я не знаю, але він підозрював дружину в зраді. Він вирішив помститись і вигадав цю помсту з диявольською винахідливістю. Ходімо зі мною!

Холмс повів нас коридором упевнено, мов у власному будинку, й зупинився біля відчинених дверей "комори".

— Пхе! Як тут жахливо смердить фарбою! — вигукнув інспектор.

— Це й послужило першим доказом, — мовив Холмс. — Можете подякувати докторові Ватсону за те, що він це відчув, хоч і не зміг зробити належного висновку. Це й спрямувало мене на правильний шлях. Навіщо було цій людині такої пори фарбувати коридор? Напевно, заради того, щоб приховати якийсь запах, що міг би збудити підозру. Далі в мене з’явилася думка про цю кімнату з залізними дверима й шторою — кімнату, яку можна зачинити якнайщільніше. Порівняйте ці два факти — до якого висновку вони ведуть? Це я міг би визначити, лише оглянувши будинок особисто. А що справа ця серйозна, я був певен, бо встиг уже перевірити касу театру "Геймаркет" і знову-таки завдяки спостережливим очам доктора Ватсона встановити, що того вечора і тридцяте, і тридцять друге місце в ряді "Б" порожнювало. Отже, Емберлі в театрі не був, і це вщент розбивало його алібі. Він необачно припустився помилки, дозволивши моєму далекоглядному другові помітити номер місця, яке мала зайняти його дружина. Тоді виникло питання, яким чином оглянути будинок. Я вислав свого агента до найглухішого села, яке лише знав, і викликав туди Емберлі такої пори, щоб він не зміг швидко звідти повернутися. Про всяк випадок я вирядив з

ним доктора Ватсона. Ім’я ж шановного пастора я взяв, звичайно, з довідника Крокфорда. Ви розумієте мене?

— Ви проявили неабияку майстерність, — із пошаною мовив інспектор.

— Тепер я вже не потерпав, що мені хтось завадить, і спокійнісінько проник до будинку. Фах грабіжника мене завжди приваблював, і якби я його опанував, то був би в ньому не останнім. І що ж я виявив? Бачите газову трубу отам, уздовж плінтуса? Чудово. Вона йде попід стіною, а там, у кутку, є кран. Труба, як ви бачите, веде до "комори" і закінчується біля он тієї гіпсової троянди на стелі. Цей кінець труби не заглушено. Крутнувши кран, кімнату будь-якої миті можна наповнити газом. Якщо крутнути кран до упору, зачинити двері й опустити штору, то не мине й двох хвилин, як кожен, хто перебуватиме в цій кімнаті, знепритомніє. Якими диявольськими хитрощами він заманив дружину з коханцем сюди, я не знаю, але тільки-но вони опинилися за цими дверима, як потрапили до нього в полон.

Інспектор зацікавлено оглядав трубу.

— Хтось із наших офіцерів зауважив, що в домі пахне газом, — мовив він. — Але вікно й двері були вже відчинені, та й запах фарби забивав запах газу. Емберлі запевняв, що почав фарбувати напередодні тієї події. Що ж було далі, містере Холмсе?

— А далі сталася пригода, якої я не сподівався. Уранці я вже вилазив з вікна будинку, як раптом відчув, що чиясь рука схопила мене за комір і чийсь голос питає: "Стій, злодюго! Що ти тут робиш?" Обернувшись, я побачив димчасті окуляри свого друга й суперника містера Баркера. Зустріч була така несподівана, що ми обидва всміхнулися. На прохання родини доктора Рея Ернеста він теж проводив розшук і теж дійшов висновку, що справа тут нечиста. Він уже кілька днів спостерігав за будинком і прийняв доктора Ватсона за якогось підозрілого типа, що

вештається біля садиби. Він не міг його заарештувати, але коли якийсь чолов’яга на його очах виліз з вікна, він не витримав. Я, звичайно, розповів йому про те, як у мене йдуть справи, й ми продовжили розшук удвох.

— Чому з ним? Чому не з нами?

— Бо я хотів ще влаштувати це невеличке випробування, яке закінчилося так блискуче. Боюся, що ви не пішли б так далеко.

Інспектор усміхнувся:

— Може, й ні. Якщо я добре вас зрозумів, містере Холмсе, то ви категорично відмовляєтесь від участі в цій справі й віддаєте нам усі матеріали своїх розшуків.

— Саме так. Це моя постійна звичка.

— У такому разі дякую вам від імені поліції. Ця справа, як ви її тлумачите, цілком зрозуміла, а трупи ми знайдемо без особливих зусиль.

— Я дам вам ще один невеличкий, але страшний доказ, — мовив Холмс, — і я певен, що Емберлі його не помітив. Щоб досягти успіху, інспекторе, треба поставити себе на місце іншої людини й подумати, як би вчинили ви самі. Тут потрібна деяка фантазія, але це винагороджується. Припустімо, що вас зачинили в цій маленькій кімнатці, що вам зосталося жити щонайбільше дві хвилини, але ви хочете поквитатися з мерзотником, який, напевно, глузує з вас за дверима. Що б ви зробили?

— Залишив би записку.

— Так. Ви захотіли б розповісти людям про те, як ви померли. Писати на папері немає рації — вбивця його побачить. А якщо написати на стіні,

це хтось зможе прочитати. Тож дивіться сюди! Над плінтусом червоним хімічним олівцем написано: "Нас уб..." — і все.

— Що ж це означає?

— Від напису до підлоги відстань щонайбільше фут. Бідолаха писав це, лежачи на підлозі й помираючи. Він зустрів свій кінець, не встигнувши дописати.

— Він хотів написати: "Нас убито".

— Саме так я й прочитав цей напис. Якщо ви знайдете в небіжчика хімічний олівець...

— Постараємось, не сумнівайтеся. А як щодо цінних паперів? Адже зрозуміло, що ніякого пограбування не сталося. А папери в нього справді були. Ми все перевірили.

— Не хвилюйтеся, він заховав їх у надійному місці. Коли ця історія стала б забуватися, він витяг би їх і оголосив, що винуватці покаялись і прислали крадене назад, а може, й загубили десь по дорозі.

— У вас, звичайно, є відповідь на будь-яке запитання, — сказав інспектор. — Але я не доберу лише одного: до нас він звернувся б так чи інакше, а що його змусило прийти до вас?

— Чистісіньке честолюбство! — відповів Холмс. — Він уявив себе таким розумником, так пишався собою, що вирішив нікого не боятися. А тоді й сказав би якомусь недовірливому сусідові: "Подивіться-но, що я тільки не робив! Звертався не лише до поліції, а навіть до самого Шерлока Холмса".

Інспектор засміявся:

— Доведеться вибачити вам це "навіть", містере Холмсе, — мовив він. — Такої тонкої роботи я не пригадую.

Кількома днями пізніше мій друг кинув мені на коліна число двотижневика "Норт-Суррей Обсервер". У ньому під низкою страхітливих заголовків — від "Жахливих подій у "Затишку" до "Блискучого успіху поліції" — йшла ціла колонка, у якій уперше подавався послідовний виклад цієї справи. Показовими були останні рядки:

"Рідкісна проникливість, яку виявив у цій справі інспектор Мак-Кіннон, припустивши, що запах фарби має забити якийсь інший запах, — можливо, запах газу, смілива думка про те, що "комора" могла бути камерою смерті, а також подальші розшуки, внаслідок яких знайдено трупи в покинутому колодязі, замаскованому під собачу буду, залишатимуться в історії мистецтва розкриття злочинів як переконливий доказ високої майстерності наших поліційних детективів".

— Дарма, дарма, Мак-Кіннон — чудовий хлопець, — мовив Холмс, поблажливо всміхнувшись. — Можете додати це до наших архівів, Ватсоне. Колись цю історію можна буде розповісти з усіма подробицями.